

POSTANOWIENIE

Dnia 7 lutego 2024 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Jarosław Sobutka

w sprawie z odwołania R. M.
przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych Oddziałowi w Opolu
o zwrot niezależnie pobranego świadczenia,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy i Ubezpieczeń
Społecznych w dniu 7 lutego 2024 r.,
skargi kasacyjnej ubezpieczonej od wyroku Sądu Apelacyjnego w Gdańsku
z dnia 12 października 2022 r., sygn. akt III AUa 1555/20,

odmawia przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania.

UZASADNIENIE

Zakład Ubezpieczeń Społecznych Oddział w Opolu Wydział Realizacji Umów Międzynarodowych decyzją z 1 kwietnia 2019 r., wskazując na art. 138 ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych, stwierdził, że R. M. pobrała nienależnie świadczenia za okres od 1 grudnia 2015 r. do 31 grudnia 2017 r., w łącznej kwocie 39.685,13 zł, z tytułu emerytury i została zobowiązana do jego zwrotu wraz z odsetkami za okres od 29 grudnia 2015 r. do 6 lutego 2019 r., tj. do dnia wydania decyzji w kwocie 5.868,09 zł. Zakład Ubezpieczeń Społecznych Oddział w Opolu Wydział Realizacji Międzynarodowych decyzją z 24 czerwca 2019 r., wskazując na art. 138 ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych, stwierdził, że R. M. pobrała nienależnie świadczenia za okres od 1 kwietnia 2015 r. do 31 grudnia 2017 r. w łącznej kwocie 51.909,37 zł z tytułu emerytury i została zobowiązana do jego zwrotu wraz z odsetkami za okres od 29

grudnia 2015 r. do 6 lutego 2019 r., tj. do dnia wydania decyzji, w kwocie 5.868,09 zł. Jednocześnie uchylono decyzję z 24 maja 2019 r.

Sąd Okręgowy w Gdańsku VII Wydział Pracy i Ubezpieczeń Społecznych wyrokiem z dnia 28 lipca 2020 r. oddalił odwołanie oraz zasądził od R.M. na rzecz Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddziału w Opolu kwotę 180 zł tytułem zwrotu kosztów zastępstwa procesowego. Sąd Okręgowy wskazał, że przedmiotem sporu w niniejszej sprawie było ustalenie, czy wypłacona odwołującej przez organ rentowy emerytura za okres od 1 kwietnia 2015 r. do 31 grudnia 2017 r. jest świadczeniem pobranym nienależnie i czy tym samym odwołująca jest zobowiązana do jej zwrotu. Sąd I instancji wskazał, że jak wynika z przepisu art. 103a ustawy emerytalnej, niezależnie od wysokości osiąganego z tytułu pracy wynagrodzenia, warunkiem wypłaty przyznanej emerytury jest rozwiązanie przez ubezpieczonego stosunku pracy z pracodawcą, na rzecz którego wykonywał zatrudnienie bezpośrednio przed dniem nabycia prawa do emerytury. We wniosku o przyznanie emerytury ubezpieczona wprowadziła jednak Zakład Ubezpieczeń Społecznych w błąd, wskazując, że nie pozostaje w stosunku pracy. Po uzyskaniu informacji z niemieckiej instytucji ubezpieczeniowej, że wnioskodawczyni kontynuowała zatrudnienie do 2017 r. organ rentowy zasadnie wydał decyzję o zwrocie nienależnie pobranego świadczenia. Sąd Okręgowy stwierdził, że analiza akt sprawy prowadzi do wniosku, iż wydając poszczególne decyzje, organ rentowy pouczał odwołującą o ciężących na niej jako beneficjencie świadczeń z ubezpieczenia społecznego obowiązkach, w tym o konieczności informowania ZUS o okolicznościach powodujących zawieszenie prawa do emerytury, o obowiązku zwrotu nienależnie pobranego świadczenia oraz o konieczności przekazania zakładowi informacji o rozwiązaniu stosunku pracy z pracodawcą, u którego pozostawała w zatrudnieniu bezpośrednio przed ustaleniem prawa do emerytury. W szczególności, organ rentowy poinformował odwołującą o tym, że prawo do emerytury ulega zawieszeniu bez względu na wysokość przychodu uzyskiwanego przez emeryta z tytułu zatrudnienia kontynuowanego bez uprzedniego rozwiązania stosunku pracy z każdym pracodawcą, na rzecz którego wykonywał je bezpośrednio przed dniem nabycia prawa do emerytury oraz bez względu na wiek tego emeryta. W pouczeniu zaznaczono również, że dotyczy to osób pozostających

w stosunku pracy, do których stosuje się polskie przepisy prawa pracy lub odpowiednie przepisy ustawodawstw państw członkowskich UE. Pouczenia te były na tyle konkretne i zrozumiałe, że ubezpieczona mogła je odnieść do własnej sytuacji. Pouczenia znajdowały się zarówno w komputerowym wniosku wypełnianym przez ubezpieczoną i następnie w wydanych decyzjach. Instytucja niemiecka sporządziła formularz E205 DE z dnia 31 października 2018 r. w którym potwierdziła podleganie przez ubezpieczoną ubezpieczeniu na terenie Niemiec w systemie pracowniczym od 1 listopada 2012 r. do 31 grudnia 2017 r. Z treści tego pisma wynika, że na dzień przyznania prawa do emerytury, odwołująca podlegała ubezpieczeniu na terenie Niemiec. Mając na względzie powyższe, w ocenie Sądu I instancji, odwołanie nie jest zatem uzasadnione. Świadczenie bowiem wypłacone w sytuacji, kiedy istniały podstawy do zawieszenia prawa do emerytury, podlega zwrotowi jako nienależne.

Na skutek apelacji R. M. od wyroku Sądu Okręgowego w Gdańsku VII Wydziału Pracy i Ubezpieczeń Społecznych z dnia 28 lipca 2020 r., Sąd Apelacyjny w Gdańsku III Wydział Pracy i Ubezpieczeń Społecznych, wyrokiem z 12 października 2022 r., sprostował oczywistą niedokładność zawartą w punkcie 1 sentencji zaskarżonego wyroku w ten sposób, że w miejsce słowa „odwołanie” wpisał słowo „odwołania”, oddalił apelację ubezpieczonej oraz zasądził od R. M. na rzecz Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddział w Opolu kwotę 240,00 zł tytułem zwrotu kosztów zastępstwa procesowego za postępowanie apelacyjne. Zdaniem Sądu odwoławczego, Sąd I instancji ustalając stan faktyczny oparł się na całokształcie zebranego materiału dowodowego, należycie go rozważył i wskazał jakim środkiem dowodowym dał wiarę, przedstawiając prawidłową ich ocenę, którą właściwie uargumentował. Sąd Apelacyjny nie stwierdził uzasadnienia dla podnoszonego w apelacji zarzutu przekroczenia granic swobodnej oceny dowodów, czy też poczynienia ustaleń sprzecznych z zebrany w sprawie materiałem dowodowym. Zdaniem Sądu odwoławczego to właśnie zaproponowana przez skarżącą ocena dowodów pomija zawarte w Kodeksie postępowania cywilnego reguły rządzące postępowaniem dowodowym i nie uwzględnia istotnych okoliczności, na jakie zwrócił uwagę Sąd Okręgowy, a które miały wpływ na rozstrzygnięcie sprawy. Całość podjętych ustaleń faktycznych tego sądu,

przedstawiona w pisemnym uzasadnieniu wyroku, zasługuje na akceptację. Wyrok Sądu I instancji odpowiada prawu. Rację ma jednak apelująca, że ani w zaskarżonych decyzjach pozwanego, ani w uzasadnieniu wyroku Sądu Okręgowego, nie sprecyzowano podstawy prawnej rozstrzygnięcia, tj. nie zostało jednoznacznie wskazane, czy obowiązek zwrotu nienależnie pobranego świadczenia w przypadku ubezpieczonej wynika z art. 138 ust. 2 pkt 1 czy też pkt 2 ustawy o emeryturach i rentach z FUS. Kwestia ta wymagała zatem doprecyzowania przez Sąd Apelacyjny, który wskazał, że rozpatrywana sytuacja ubezpieczonej odpowiada dyspozycji normy wynikającej z art. 138 ust. 2 pkt 2 ustawy o emeryturach i rentach z FUS.

W skardze kasacyjnej z 27 stycznia 2023 r. pełnomocnik ubezpieczonej zaskarżył powyższy wyrok w części dotyczącej pkt II i III i na podstawie art. 398³ § 1 pkt 1 k.p.c. zarzucił orzeczeniu rażące naruszenie prawa materialnego tj.:

- art. 138 ust. 2 pkt 2 ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych w zw. z art. 84 ust. 2 pkt 2 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych polegające na jego błędnej wykładni polegającej na przyjęciu, że niepodanie przez ubezpieczoną pracy w Niemczech we wniosku o emeryturę stanowi, bez względu na okoliczności sprawy i bez względu na postawę ubezpieczonej, o jej świadomym działaniu, uzasadniającym przyjęcie, iż pobrane świadczenie, było jednocześnie świadczeniem przez nią nienależnie pobranym, ponieważ we wniosku o emeryturę nie można nieświadomie podać nieprawdy co do pozostawania w zatrudnieniu, podczas gdy prawidłowa interpretacja art. 138 ust. 2 pkt 2 ustawy o emeryturach i rentach z FUS prowadzi do wniosku, że pobranie nienależnego świadczenia, aby wypełniło przesłanki z art. 138 ust. 2 pkt 2 ustawy, musi zostać wywołane zamierzonym działaniem świadczeniobiorcy, skierowanym na uzyskanie świadczenia nienależnego, zaś obowiązek zwrotu świadczenia obciąża tylko tego, kto przyjął świadczenie w złej wierze, mając świadomość jego nienależności, co dotyczy zarówno osoby, która została pouczona o okolicznościach dotyczących braku prawa do pobierania świadczenia (art. 84 ust. 2 pkt 1 u.s.u.s.), jak i osoby, która uzyskała świadczenie na podstawie nieprawdziwych zeznań lub fałszywych dokumentów albo w innych przypadkach świadomego wprowadzenia w błąd organu wypłacającego świadczenie i będące

skutkiem błędnej wykładni art. 138 ust. 2 pkt 2 ustawy o emeryturach i rentach z FUS jego niewłaściwe zastosowanie do ubezpieczonej i uznanie, że świadczenie przez nią pobrane w spornym okresie jest świadczeniem nienależnie pobranym;

- art. 65 § 1 k.c. w zw. z pkt III. 6. wniosku o emeryturę poprzez dokonanie przez Sąd wadliwej wykładni oświadczenia woli ubezpieczonej poprzez nadanie jej znaczenia wynikającego wyłącznie z analizy językowej bez uwzględnienia kontekstu i okoliczności w jakich zostało złożone, co doprowadziło do przyjęcia przez Sąd Apelacyjny stanowiska, że ubezpieczona świadomie wprowadziła organ rentowy w błąd co do niepozostawania w zatrudnieniu a nieprecyzyjne i niezrozumiałe przez ubezpieczoną pouczenie oraz pouczenie przez pracownika ZUS podczas składania wniosku nie miały znaczenia dla oceny treści złożonego wniosku podczas, gdy dokonanie przez Sąd prawidłowej interpretacji oświadczenia woli ubezpieczonej z zastosowaniem dyrektyw interpretacyjnych zawartych w art. 65 § 1 k.c. i w konsekwencji dokonanie wykładni na poziomie nie tylko ustalenia słownego brzmienia, ale także ustalenia treści oświadczenia przy zastosowaniu reguł z art. 65 § 1 k.c. doprowadziło by do rezultatu w postaci ustalenia rzeczywistego znaczenia prawnego złożonego we wniosku o emeryturę oświadczenia ubezpieczonej i ustalenia, że ubezpieczona podała nieprawdziwe dane co do pozostawania w zatrudnieniu w sposób nie świadomy w przekonaniu, iż podaje informacje o które we wniosku jest pytana, a co za tym idzie nie ma obowiązku zwrotu nienależnego świadczenia jako nienależnie pobranego w rozumieniu art. 138 ust. 2 pkt 2 ustawy o emeryturach i rentach z FUS ponieważ nie przyświecała jej zła wiara i pobierała świadczenie w przekonaniu, że jej się należy.

Podnosząc powyższe zarzuty strona skarżąca wniosła wnosząc o uchylenie zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi Apelacyjnemu w Gdańsku III Wydział Pracy i Ubezpieczeń Społecznych, ewentualnie o uchylenie zaskarżonego wyroku i rozstrzygnięcie sprawy co do istoty, stosownie do art. 398¹⁶ k.p.c. i zasądzenie na rzecz ubezpieczonej zwrotu kosztów postępowania, w tym kosztów zastępstwa procesowego, według norm przepisanych.

Strona skarżąca wniosła także o przyjęcie skargi do rozpoznania z uwagi na to, że jej zdaniem skarga kasacyjna jest oczywiście uzasadniona. W ocenie

ubezpieczonej, pomimo, że we wniosku o emeryturę zaznaczyła informacje, jak się później okazało, nieprawdziwe, tj. nie takie których pytanie we wniosku dotyczyło, nie podjęła tego działania świadomie. Jak wskazano w dotychczasowym stanowisku, z konsekwentnej postawy ubezpieczonej od początku ubiegania się o emeryturę wynika jasno, iż była przekonana, że przyznając emeryturę na podstawie okresów pracy w Polsce, ZUS nie będzie brał pod uwagę pracy w okresie późniejszym, po rozwiązaniu ostatniej umowy o pracę, która miała wpływ na ustalenie prawa do emerytury. Ewentualne wątpliwości w zakresie uzyskiwania dochodu, przez co ubezpieczona rozumiała dalsze pozostawanie w zatrudnieniu w Niemczech, rozwiął podczas rozmowy pracownik ZUS. Rażąco naruszenie prawa w postaci art. 138 ust. 2 pkt 2 ustawy o emeryturach i rentach z FUS oraz art. 65 § 1 k.c. ma charakter oczywisty i też w sposób oczywisty wpływa na ostateczną zasadność skargi kasacyjnej. O oczywistej zasadności skargi kasacyjnej świadczy naruszenie prawa materialnego, a mianowicie art. 138 ust. 2 pkt 2 ustawy o emeryturach i rentach z FUS przez jego oczywiście błędną interpretację i niewłaściwe zastosowanie w stosunku do ubezpieczonej poprzez przyjęcie, że niepodanie przez ubezpieczoną pracy w Niemczech we wniosku o emeryturę stanowi, bez względu na okoliczności sprawy i bez względu na postawę ubezpieczonej, o jej świadomym działaniu, uzasadniającym przyjęcie, że pobrane nienależnie w związku z brakiem zawieszenia wypłaty emerytury świadczenie, było jednocześnie świadczeniem przez nią nienależnie pobranym.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarga kasacyjna wywiedziona w niniejszej sprawie nie kwalifikuje się do przyjęcia celem jej merytorycznego rozpoznania.

Na wstępie należy przypomnieć, że skarga kasacyjna podlega badaniu (na etapie przedsądu) w zakresie spełnienia przez nią warunków formalnych. Zgodnie z art. 398⁹ § 1 pkt 1-4 k.p.c., Sąd Najwyższy przyjmuje skargę kasacyjną do rozpoznania, jeżeli w sprawie występuje istotne zagadnienie prawne, jeżeli istnieje potrzeba wykładni przepisów prawnych budzących poważne wątpliwości lub wywołujących rozbieżności w orzecznictwie sądów, jeżeli zachodzi nieważność

postępowania lub jeżeli skarga kasacyjna jest oczywiście uzasadniona. Nakładając na skarżących obowiązek wskazania i uzasadnienia oznaczonej przesłanki przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania, czyli tak zwanego przedsądu, ustawodawca zagwarantował, że skarga kasacyjna, jako nadzwyczajny środek zaskarżenia prawomocnych orzeczeń, będzie realizować funkcje publicznoprawne. Ograniczenie przesłanek, wskazanych w art. 398⁹ § 1 k.p.c. do czterech ma, w konsekwencji, zapewnić, że przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania ustrojowo i procesowo będzie uzasadnione jedynie w tych przypadkach, w których mogą być zrealizowane jej funkcje publicznoprawne, a skarga nie stanie się instrumentem wykorzystywanym w każdej jednostkowej sprawie. Ostatecznie, nie w każdej sprawie, nawet takiej, w której prawomocne orzeczenie zostało wydane w warunkach błędu w subsumpcji, czy też wyniku wadliwej wykładni prawa, skarga kasacyjna może być przyjęta do rozpoznania. W przeciwnym bowiem razie Sąd Najwyższy stałby się, wbrew obowiązującym przepisom, sądem trzeciej instancji, a jego zadaniem nie jest przecież dokonywanie korekty ewentualnych błędów w zakresie stosowania, czy też wykładni prawa, w każdej indywidualnej sprawie.

Podkreślenia wymaga także, że wnioski o przyjęcie skargi do rozpoznania i jego uzasadnienie podlegają analizie na etapie przedsądu, natomiast przytoczone podstawy kasacyjne i ich uzasadnienie oceniane są dopiero po przyjęciu skargi do rozpoznania, w trakcie jej merytorycznego rozpoznawania. Oba te elementy muszą być więc przez skarżącego wyodrębnione, oddzielnie przedstawione i uzasadnione. Skarga kasacyjna powinna być tak zredagowana i skonstruowana, aby Sąd Najwyższy nie musiał poszukiwać w uzasadnieniu jej podstaw pozostałych elementów konstrukcyjnych skargi, ani tym bardziej się ich domyślać (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 19 maja 2022 r., I USK 434/21, Legalis nr 2740849).

Wniosek o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania w niniejszej sprawie oparty został na przesłance jej oczywistej zasadności (art. 398⁹ § 1 pkt 4 k.p.c.). Strona skarżąca, wskazując na oczywistą zasadność skargi kasacyjnej, nie uzasadniła swojego stanowiska w tym zakresie w sposób przekonujący. Tymczasem w motywach wniosku opartego na tej właśnie przesłance przedsądu powinien być zawarty wywód prawny wyjaśniający, w czym wyraża się owa

oczywistość i przedstawić argumenty na poparcie swych twierdzeń (zob. postanowienia Sądu Najwyższego: z dnia 26 kwietnia 2006 r., II CZ 28/06, LEX nr 198531; z dnia 10 sierpnia 2006 r., V CSK 204/06, LEX nr 421035; z dnia 9 stycznia 2008 r., III PK 70/07, LEX nr 448289; z dnia 11 stycznia 2008 r., I UK 283/07, LEX nr 448205; z dnia 3 kwietnia 2008 r., II PK 352/07, LEX nr 465859 i z dnia 5 września 2008 r., I CZ 64/08, LEX nr 512050). O ile dla uwzględnienia skargi wystarczy, że jej podstawa jest usprawiedliwiona, to dla przyjęcia skargi do rozpoznania niezbędne jest wykazanie kwalifikowanej postaci naruszenia przepisów prawa materialnego lub procesowego, polegającej na jego oczywistości widocznej *prima facie*, przy wykorzystaniu podstawowej wiedzy prawniczej, bez potrzeby wchodzenia w szczegóły czy dokonywania pogłębionej analizy przepisów prawa i doszukiwania się ich znaczenia (tak m.in. postanowienia Sądu Najwyższego: z dnia 16 września 2003 r., IV CZ 100/03, LEX nr 82274; z dnia 22 stycznia 2008 r., I UK 218/07, LEX nr 375616; z dnia 26 lutego 2008 r., II UK 317/07, LEX nr 453107; z dnia 9 maja 2008 r., II PK 11/08, LEX nr 490364; z dnia 21 maja 2008 r., I UK 11/08, LEX nr 491538 i z dnia 9 czerwca 2008 r., II UK 38/08, LEX nr 494134). W judykaturze podkreśla się, że przesłanką przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania nie jest oczywiste naruszenie konkretnego przepisu prawa materialnego lub procesowego, lecz sytuacja, w której naruszenie to spowodowało wydanie oczywiście nieprawidłowego orzeczenia. Sam zarzut naruszenia (nawet oczywistego) określonego przepisu (przepisów) nie prowadzi wprost do oceny, że skarga kasacyjna jest oczywiście uzasadniona (postanowienia Sądu Najwyższego: z dnia 7 stycznia 2003 r., I PK 227/02, OSNP 2004 nr 13, poz. 230; z dnia 11 stycznia 2008 r., I UK 285/07, LEX nr 442743; z dnia 11 kwietnia 2008 r., I UK 46/08, LEX nr 469185 i z dnia 9 czerwca 2008 r., II UK 37/08, LEX nr 494133). W niniejszej sprawie strona skarżąca nie wykazała istnienia tej właśnie przesłanki przysądu.

Sąd Najwyższy zwraca uwagę, że w przedmiotowej sprawie nie może być mowy o rażącym naruszeniu prawa w postaci art. 138 ust. 2 pkt 2 ustawy o emeryturach i rentach z FUS oraz art. 65 § 1 k.c. Sądy *meriti*, rozpoznające sprawę ustaliły, że zachowanie ubezpieczonej polegało na złożeniu przez nią oświadczenia woli, które wprowadzało w błąd organ rentowy. Świadczą o tym zarówno zeznania

ubezpieczonej i jej syna przesłuchanego w charakterze świadka, jak i treść wypełnianego przez ubezpieczoną formularza wniosku o emeryturę oraz informacja przekazana organowi rentowemu z niemieckiej instytucji ubezpieczeniowej. Pamiętać przy tym należy, że zgodnie z art. 398³ § 3 k.p.c., podstawą skargi kasacyjnej nie mogą być zarzuty dotyczące ustalenia faktów lub oceny dowodów. Sąd Najwyższy jest związany dokonanymi przez Sądy *meriti* ustaleniami faktycznymi stanowiącymi podstawę zaskarżonego orzeczenia (art. 398¹³ § 2 k.p.c.). Oznacza to niedopuszczalność powoływania się przez skarżącego na wadliwość wyroku Sądu II instancji polegającą na ustaleniu faktów lub niewłaściwie przeprowadzonej ocenie dowodów, również we wniosku o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania. Tymczasem ustalenie treści oświadczenia woli należy do ustaleń faktycznych i wchodzi w zakres podstawy faktycznej rozstrzygnięcia sądu - wykazywane jedynie w ramach podstawy przewidzianej w art. 398³ § 1 pkt 2 k.p.c. Nie wystarczy więc zarzut naruszenia art. 65 k.c. w powiązaniu z przepisem materialnym ustawy emerytalnej oraz twierdzenie, że wola ubezpieczonej była inna niż ustalono, gdy nie zostały podważone ustalenia, na podstawie których stwierdzono taką wolę.

Z tych względów Sąd Najwyższy, na podstawie art. 398⁹ § 2 k.p.c., odmówił przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania.

[SOP]

[a!]